

Per uns preus agrícoles dignes. Una aplicació a l'avellana i a l'oli

Modest Guinjoan, economista

En una economia de mercat resulta complicat defensar la necessitat de regular els preus dels béns i dels serveis per un motiu molt elemental i bàsic: les compres i les vendes es desenvolupen en un entorn de lliure competència, i és funció d'aquesta competència i de l'abundància o escassetat en el mercat d'un bé determinat que finalment es posa el preu a una cosa. Si un sistema econòmic descansa en el funcionament de les forces del mercat, els venedors prenen lliurement les seves decisions respecte a què produir, com produir-ho, quan produir-ho i a qui intentar vendre-ho; per la seva banda, els compradors tenen exactament la mateixa llibertat respecte a si compren o no un determinat producte, si en compren un de substitutiu, si només el compren si està per sota d'un determinat preu, etcètera.

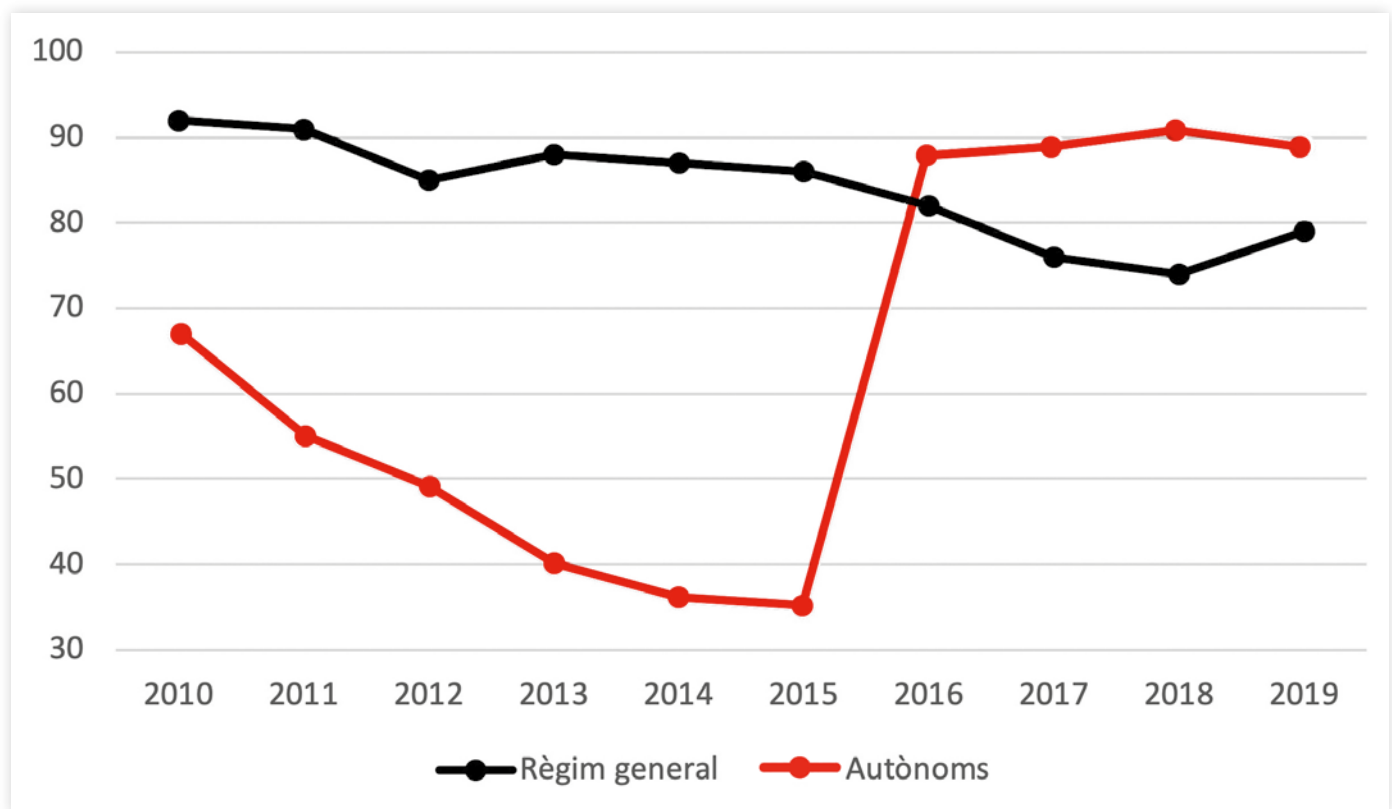
No obstant l'anterior, res no impedeix introduir en l'equació de fixació de preus el concepte de preus mínims dignes pel productor amb la finalitat de preservar determinades coses d'un sector. En el cas de la producció agrícola hom pot apel·lar a raons mediambientals, de retenció de població en

zones rurals, a raons paisatgístiques i, ¿per què no?, a raons de dignitat en el treball. Això s'aconsegueix amb polítiques agrícoles.

Demandar (exigir que el sistema assegurí) uns preus mínims dignes per al productor sembla no només just en relació a altres activitats econòmiques, sinó completament necessari. Una altra cosa és com s'ha de fer, qui ho ha de fer, en quins casos ho ha de fer i per a qui ho ha de fer. No és fàcil respondre aquestes preguntes en un entorn complex com el territorial i productiu que ens envolta, però com a mínim és obligat discutir-ho i, en aquest sentit, faig una proposta aplicada al cas dels productes agrícoles dominants a Riudoms.

Conceptes bàsics emprats

En aquest article entenem per venedors els pagesos productors que tenen empleats o que treballen la terra sols o amb la seva família. Entenem per comprador la primera escala que fa el productor per a portar el seu producte al mercat. Això vol dir un majorista, un botiguer que compra directament al pagès, un

Gràfic 1. Afiliats agrícoles a la Seguretat Social a Riudoms, 2010-2019. Font: Observatori del Treball i Model Productiu.

particular que compra al pagès, o la cooperativa, que vehicula la producció del pagès cap al mercat per treure'n el millor preu possible.

Quan parlem de preus agrícoles, ens referim sempre a preus percebuts pel pagès.

Un preu mínim és aquell per sota del qual no es pot realitzar una transacció o un acord de venda d'un producte determinat. Assegura que el productor no pot vendre per sota dels costos de producció adquirits en el mercat, és a dir, sense tenir present el treball del pagès. Establir un preu mínim és, com hem dit abans, una intervenció externa en el mercat lliure. Presenta alguns perills, el principal dels quals és què en fas del producte quan ni tan sols al preu mínim fixat no troba comprador. Se'l queda l'autoritat reguladora que ha fixat el preu mínim? Abona aquest preu mínim encara s'hagi de destruir el producte?

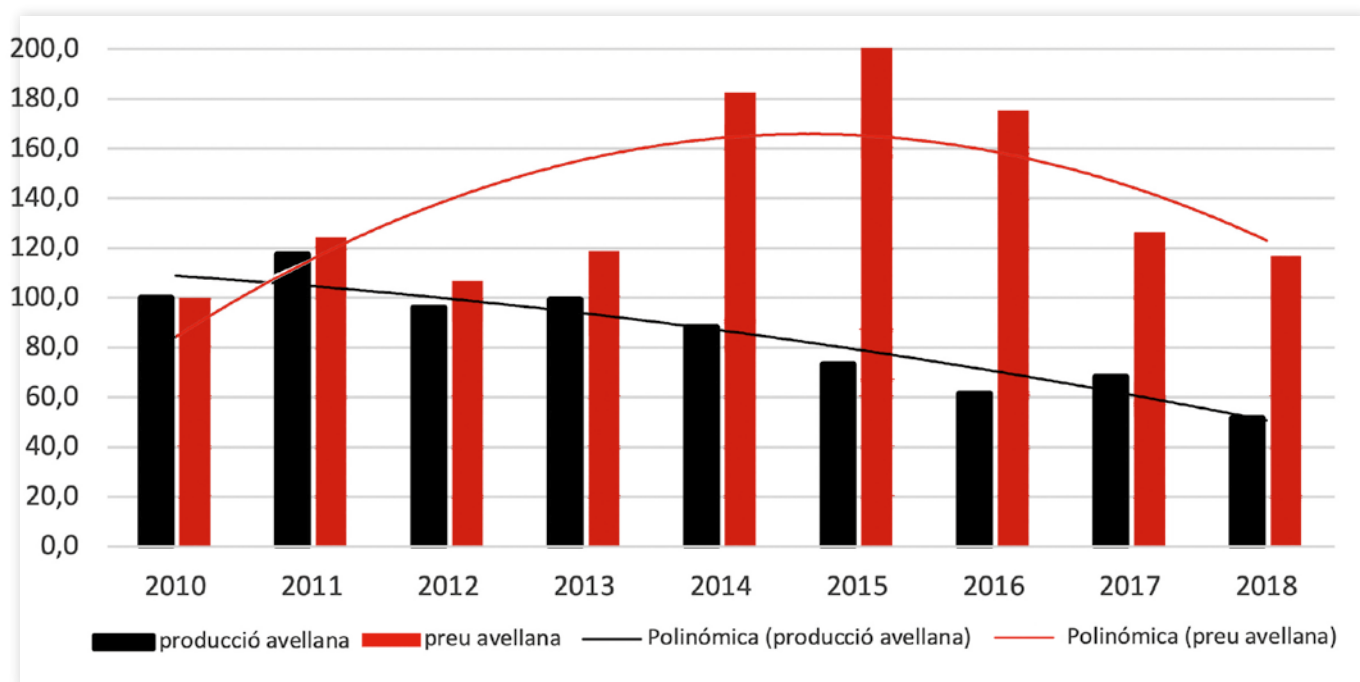
Pel que fa al concepte de preu digne el podem definir com aquell que cobreix els costos de producció més una retribució al productor pel seu treball. Amb un preu digne no només assurem que es cobreixen els costos externs sinó que també

posem en valor (per petit que sigui) l'aportació del pagès o empresari agrícola.

Fixar un preu mínim o un preu digne pot ser molt complicat per la infinitat de productes que existeixen en el mercat agrícola i per la infinitat de tipus d'explotacions agrícoles existents (dimensió, grau de regadiu, automatització, etcètera). Això no obstant, altres problemes més grossos que aquest es resolen si hi ha voluntat política de resoldre'ls.

Riudoms, una pinzellada sobre l'evolució d'una societat agrícola

Quan jo vaig néixer, al carrer de Sant Jaume, totes les seves cases estaven habitades, en totes hi havia canalla i en més d'un 90% les famílies es dedicaven a l'agricultura, tenien el seu carro i la seva mula, i anaven diàriament al mas. I així, a la majoria de carrers de Riudoms. Aquella era una societat agrícola de la qual ara mateix ja només me'n queden records. Al carrer de Sant Jaume actual ni totes les cases estan habitades, ni tampoc hi predominen els riudomencs d'origen... ni tampoc hi queden gaires pagesos. De

Gràfic 2. Evolució de la producció i els preus de l'avellana negreta 2010-2018. (2010=100). Font: Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya.

fet, la societat pagesa dels anys seixanta que vaig conèixer i vaig viure ha quedat reduïda avui en dia a uns registres socioeconòmics oficials que parlen per ells mateixos.

L'agricultura aporta actualment a Riudoms el 6% del valor econòmic generat al municipi, concretament 8,2 milions d'euros de Valor Afegit Brut el 2017 d'acord amb les darreres dades elaborades per l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat). A l'agricultura hi treballen oficialment 166 persones (març del 2020), dels quals 86 són assalariats i 80 són autònoms. Sense cap mena de dubte la xifra real dels que treballen la terra és superior a aquestes xifres, pel fet que no incorporen el treball dels jubilats ni tampoc el dels treballadors no donats d'alta a la Seguretat Social, que amb bastanta probabilitat també n'hi ha. La figura de l'autònom actual és la que millor es correspon amb el pagès clàssic de la meua infància i adolescència, és a dir, la dels pagesos familiars que treballaven pel seu compte.

Avui són 80 persones a les quals cal afegir els assalariats, en una dinàmica evolutiva com la que reflecteix el gràfic 1 per la darrera dècada. S'hi pot observar la tendència a la lenta reducció dels autònoms (RETA) i el *sorpasso* dels assalariats del 2016 ençà. Aquesta evolució diferenciada podria

ser un indicatiu de canvi de model de gestió de les explotacions, amb la irrupció amb una certa força d'una nova figura que seria la de l'empresari agrícola, més enllà del pagès tradicional. Però no entrarem en aquest tema, almenys en aquest article. En qualsevol cas, la proporció d'autònoms sobre el total d'ocupats a l'agricultura, a Riudoms és extraordinàriament baixa: un 47%, enfront del 76% al conjunt de les comarques tarragonines o del 75% al conjunt de Catalunya.

De l'àmplia bateria de cultius agrícoles que hi ha a Riudoms, n'hi ha dos que sobresurten clarament respecte a la resta: l'oliver i l'avellaner. A aquests dos cultius centraré la meua atenció relativa als preus mínims dignes. Em referiré a dades estadístiques del conjunt de Catalunya publicades pel Departament d'Agricultura de la Generalitat i per l'Idescat.

Evolució de la producció i dels preus de l'avellana i l'oli

Al darrer any amb informació disponible, la producció d'avellana a Catalunya es va xifrar en poc més de 7.000 tones, després d'uns anys en què s'enregistra una tendència clarament decreixent, fins a situar-la a menys de la meitat del que era a principi de la dècada del 2010. Els preus mensuals percebuts pel pagès entre 2010 i 2019 han estat els que figuren a

la taula 1. El 2015 es va assolir el màxim de la dècada, 2,8 euros per quilogram d'avellana en closca. El 2019 el preu mitjà anual va vorejar els 2 euros el quilo.

Si ajuntem l'evolució de producció i dels preus al llarg de la dècada agafant de referència l'any 2010, al qual donem un valor igual a 100, obtenim un dibuix com el que es presenta al gràfic 2. La dinàmica dels preus es correspon amb el que hom espera quan baixa el volum de producció, és a dir, que augmentin els preus a causa de l'escassetat relativa de producte. Això va ser així fins el 2015, i seria el més lògic si ens moguéssim en un mercat tancat, és a dir, que no hi hagués importació d'avellana. Però no és així, estem en mercats oberts, per tant, compten les produccions turques i americanes, per exemple, i també estem subjectes als preus de productes substitutius (altra fruita seca, bàsicament). Per això, del 2016 al 2018, baixa relativament la producció però baixen també els preus, tal i com es pot observar al mateix gràfic.

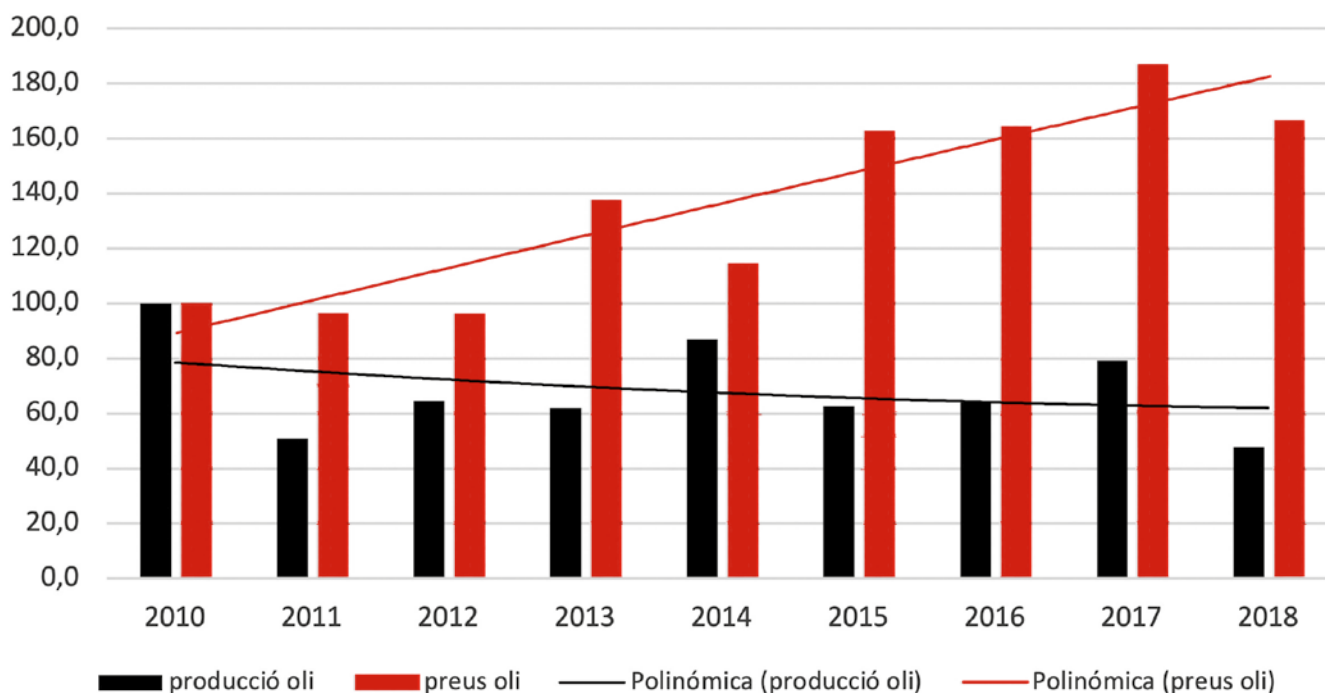
Pel que fa a l'oli, els preus per quilogram d'oli verge extra percebuts pel pagès al conjunt de Catalunya en període 2010-2019 és el de la taula 2. Acabem la dècada amb un preu de 2,6 euros el quilo d'oli de mitjana anual, en clar descens al llarg de l'any i lluny dels

valors de 2015 a 2017 que, vistos amb perspectiva, van ser anys de bons preus.

Si relacionem l'evolució dels preus amb l'evolució de la producció a Catalunya (en aquest cas incloent-hi la producció de l'oli verge) entre 2010 i 2018, s'observa que d'ençà del 2013 els preus tenen un bon comportament en el marc d'una producció que presenta un perfil en forma de dents de serra, molt pròpia de l'evolució històrica d'aquest tipus de cultiu (gràfic 3). El 2019, com hem vist a la taula 2, els preus van empitjorar molt. I la previsió és que el 2020, amb una producció rècord a Riudoms en el context d'unes grans existències d'oli d'oliva arbequina a la resta de l'Estat, les coses encara vagin pitjor que el 2019

Quins preus mínims dignes per l'oli i l'avellana?

A principi de 2020 tots els mitjans es van fer ressò del crit de la pagesia en relació al problema dels preus, de la caiguda de rendibilitats i del perill de despoblament del camp. «Crit d'auxili de la pagesia, amb mig miler de tractors al centre de Lleida»¹, o bé «A partir d'ara el govern obligarà els intermediaris a pagar als agricultors per sobre del cost de producció»² són titulars que reflecteixen prou

Gràfic 3. Evolució de la producció i els preus de l'oli verge extra 2010-2018. (2010=100). Font: elaboració pròpia a partir d'Idescat i del Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya.

Any	Gen.	Feb.	Set.	Oct.	Nov.	Des.	Anual	Preu anual (2010=100)	Preus mitjana mòbil (€)
2010	123,20	128,00	145,59	145,60	145,60	145,60	141,60	100,0	
2011	148,12	148,96	182,56	182,56	182,56	183,12	175,87	124,2	
2012	189,28	194,88	140,00	140,00	140,00	143,64	151,14	106,7	156,2
2013	146,94	145,60	173,62	173,60	173,60	173,60	168,14	118,7	165,0
2014	169,40	166,32	275,75	275,74	285,60	286,16	258,23	182,4	192,5
2015	291,20	317,52	280,00	280,00	280,00	274,40	283,75	200,4	236,7
2016	273,13	260,19	257,31	255,88	239,20	221,38	248,08	175,2	263,4
2017	218,50	218,50	172,50	171,06	166,75	166,75	179,11	126,5	237,0
2018	166,75	166,75	161,00	165,31	166,75	166,75	165,31	116,7	197,5
2019	167,90	172,50	195,50	200,10	202,69	208,92	195,48	138,1	180,0

Taula 1. Preu per 100 kg d'avellana negra en closca, 2010-2019. Font: Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya.

bé la queixa i l'encetament d'una via de correcció del problema. A Catalunya plovia sobre mullat, perquè al llarg recorregut reivindicatiu del sector de l'avellana de fa molts i molts anys, el setembre de 2019 s'hi afegia la vaga d'un dia per part del sector del raïm per a cava, després que, amb una bona collita i unes existències de vi base preocupants, els preus, literalment, s'enfonsessin fins als 30 cèntims per quilogram de raïm quan el cost de producció hom el situa prop dels 40.

Les administracions públiques han fet gestos per respondre els moviments de descontentament en el sector agrari bàsicament per dues vies: 1) amb mesures de comunicació en el sentit de promoure el consum de productes de proximitat per part de la Generalitat i també per part d'alguns operadors comercials amb presència significativa en el mercat de consum; i 2) el Reial decret llei 5/2020, de 25 de febrer, pel qual s'adopten determinades mesures urgents en matèria d'agricultura i alimentació del govern espanyol, i que estableix entre altres disposicions que en els contractes es prohibeixen preus per sota del cost de producció.

Quins són els costos de producció per cada producte està per veure, però la disposició assenyalava una voluntat de correcció de la situació actual. Específicament es passa a considerar el cost de producció com un element obligatori en els contractes. S'obliga a indicar-hi de manera expressa que el preu pactat entre productor primari agrari i ramader i el seu

primer comprador cobreix els costos de producció.

La declaració d'intencions per part del Ministeri d'Agricultura, que és qui més mana en aquesta matèria, és prometedora, però, insistim, quins són els costos de producció estàndard en cadascun dels productes agraris? No és una tasca fàcil fixar-ho amb precisió atès el gran nombre de varietats d'un mateix producte, les diferents característiques de dimensió, organització, automatització de les explotacions, entre altres variables que influeixen sobre els costos. El tema està actualment en debat entre el Ministeri d'Agricultura i els agents socials del sector, i no se'n preveu una solució immediata. Caldrà esperar a veure com es concreta. Mentrestant, la despoblació del camp prosseguirà al seu ritme perquè molts pagesos, en absència d'una regulació de preus mínims, continuaran rebent uns preus de ruïna.

En aquest context, el PIMEC ha fet una proposta d'un criteri general simple i molt concret de possible tractament del problema d'uns preus dignes. Aplicat a l'avellana i a l'oli, es parteix de la hipòtesi que els preus mitjans percebuts per part dels pagesos en els anys previs a 2019 es poden considerar dignes: se suposa que, havent estat anys relativament bons ens termes de preus, cobreixen costos de producció externs (tractaments, aigua, combustibles, salaris...) i permeten retribuir de manera mínimament endreçada el treball del pagès, el cost de la terra i l'amortització de maquinària. En canvi, per exemple en el cas de l'oliva, els preus del 2019 i els que s'esperen pel 2020,

es considera que no són uns preus dignes.

En altres paraules, en comptes d'agafar una explotació estàndard i de fer l'escandall detallat de costos, que seria el mètode més habitual de procedir, es proposa estudiar la via alternativa de considerar com a referència de preus adequats els que s'han donat en un període que es considera bo. I que s'entén que permet al pagès estàndard obtenir uns ingressos satisfactoris com els que poden rebre la major part d'empleats de la nostra economia.

La proposta és que s'estableixin anualment com a preus dignes els preus mitjans que han percebut els productors en un període de temps anterior a l'any en curs. El període podria ser de cinc a deu anys, a determinar en l'estudi pertinent amb més detall.

Aplicat al nostre cas, i a tall d'exemple, això voldria dir que els preus del 2019 haurien d'haver estat com a mínim la mitjana dels preus del període dels cinc anys anteriors, és a dir, 2014-2018. Aplicar un criteri com aquest té com a mínim dos atributs: és senzill d'administrar, només cal tenir una adequada recollida d'informació representativa dels preus percebuts en el mercat per a cada un dels productes regulats; i a mesura que passen anys, i els darrers preus que es fan servir de referència ja venen corregits a l'alça (pel fet d'incorporar, cada vegada més, preus mínims en certa manera intervinguts), els preus percebuts pel productor tendiran a créixer i a apropar-se al que entenem com a preus dignes.

En el cas dels dos cultius dominants a Riudoms té l'avantatge que el producte «avellana negra» i

«oli verge extra d'oliva arbequina» són productes ben definits, sense gaires opcions a variants. Tenir de referència uns preus mínims per tipus de producte dona una pista clara de quin és el llindar per sota del qual no és just comprar al pagès els productes en qüestió.

Amb el criteri indicat, el 2019, descansant en la mitjana de preus del període 2014-2018, els preus haguessin estat aquests (preus per 100 kg d'avellana en closca i 100 kg d'oli):

	Preu digne	Preu real 2019	Desviació
Avellana negra	227	195	-24,6%
Oli verge extra	319	264	-17,2%

Que el productor rebi o no uns preus dignes (siguin els que proposo, o siguin uns altres) podria dependre en el futur del regulador (Ministeri, Generalitat o qui sigui); però més important que això seria interpel·lar la responsabilitat en favor de la dignitat dels pagesos, de tots aquells que intervenen en el mercat, des dels majoristes fins als consumidors finals, passant per la distribució. >>

Notes

1. Canal 3/24, 14/02/2020.
2. El diario.es, 25/02/2020.

Any	Gen.	Feb.	Mar.	Abr.	Des.	Anual	Preu anual (2010=100)	Preus mitjana mòbil (€)
2010	204,34	199,08	199,23	200,58	198,33	200,56	100,0	
2011	195,33	193,82	194,12	192,32	191,32	193,68	96,6	
2012	186,31	186,31	180,30	180,30	246,42	192,97	96,2	195,7
2013	280,07	291,49	291,49	279,47	217,87	276,14	137,7	220,9
2014	207,35	218,62	221,62	217,37	311,44	229,65	114,5	232,9
2015	330,73	327,50	325,00	336,25	311,00	326,70	162,9	277,5
2016	328,75	333,75	319,00	320,00	350,00	329,89	164,5	295,4
2017	360,00	381,88	388,00	391,25	357,50	375,35	187,2	344,0
2018	358,75	358,75	329,00	307,50	281,88	334,19	166,6	346,5
2019	275,25	277,50	267,50	260,00	222,50	264,39	131,8	324,6

Taula 2. Preu per 100 kg d'oli verge extra, 2010-2019. Font: Departament d'Agricultura de la Generalitat de Catalunya.